

повинна базуватися політика рефінансування, — це виваженість, прозорість і контрольованість, тобто контроль НБУ за цільовим використанням банками коштів рефінансування.

Література

1. Річний звіт НБУ за 2001 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2001.pdf
2. Річний звіт НБУ за 2003 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2003.pdf
3. Річний звіт НБУ за 2004 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2004.pdf
4. Річний звіт НБУ за 2005 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2005.pdf
5. Річний звіт НБУ за 2006 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2006.pdf
6. Річний звіт НБУ за 2007 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2007.pdf
7. Річний звіт НБУ за 2008 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/an_rep/A_report_2008.pdf
8. Монетарний огляд за 2009 рік. — http://bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2009/2009.hdf
9. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за березень 2010 року. — http://bank.gov.ua/Fin_ryn/Pot_tend/index.htm
Стаття надійшла до редакції 20.04. 2010 р.

УДК: 368.021:005(075.8)

А. А. Супрун,
канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ “КНЕУ імені Вадима Гетьмана”

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Финансово-экономический кризис показал неготовность в целом финансового менеджмента страховых компаний к стремительным негативным изменениям на рынке. В статье поднимаются вопросы формирования системы финансового управления страховыми компаниями, ориентированной на работу в условиях экономической нестабильности.

Ключевые слова: финансово-экономический кризис, экономическая нестабильность, финансовое управление, страховщики, антикризисные меры.

The financial and economic crisis has shown unwillingness to general financial management of insurance companies to rapid negative changes in the market. The article raises questions of formation of financial management by insurance companies, focused on the robot in an environment of economic instability.

Key words: financial crisis, economic instability, financial management, insurance, crisis management measures.

Фінансово-економічна криза показала неготовність у цілому фінансового менеджменту страхових компаній до стрімких негативних змін на ринку. У статті піднімаються питання формування фінансової системи управління страховими компаніями, орієнтованої на роботу в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, економічна нестабільність, фінансове управління, страховики, антикризові заходи.

Стабільний розвиток українського страхового ринку в періоді 2002—2008 рр. призвів до ситуації, коли питанням фінансового управління страховими компаніями належної уваги не приділялося. Позитивні тенденції у реальному секторі економіки і споживчому секторі забезпечували постійний притік фінансових ресурсів до страхових компаній. Але ситуація кардинально змінилася в 2008 році разом з приходом до України глобальної фінансово-економічної кризи.

Тема організації фінансового управління в загальному плані достатньо глибоко досліджена закордонними і вітчизняними вченими. Серед західних учених, які розглядали проблеми фінансового управління компаній і корпорацій, можна визначити таких, як: Є. Ф. Брігхем, А. Гроппеллі, Ченг Ф. Лі., Дж. Фіннерті, У. Ф. Шарп. Серед українських і російських авторів проблемою займалися І. А. Бланк, М. Д. Білик, В. В. Ковальов, В. П. Савчук, О. О. Терещенко. Питання організації фінансового управління в страхових компаніях досліджували українські та російські вчені: Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, А. І. Гінзбург, О. Д. Заруба, Л. А. Орланюк-Малицька, С. С. Осадець, В. А. Сухов, Т. А. Федорова, А. К. Шихов. Серед західних учених-економістів можна вказати на праці Д. Бланда та Д. Хемптона. Але питання організації фінансового менеджменту страхових компаній в умовах економічної нестабільності досліджене не в достатній мірі.

На нашу думку, необхідним є формування нових підходів до організації фінансового менеджменту страхових компаній в умовах нестабільної економічної ситуації.

Економічна криза в Україні, яка розпочалася у кінці 2008 року і триває зараз, має серйозні негативні наслідки для усього фінансового ринку і зокрема для його страхового сегменту.

За даними Держфінпослуг [1], у 2009 році відбулися такі негативні зміни:

— за січень—грудень 2009 року зменшилася частка валових страхових премій до ВВП країни на 0,3 в.п. до 2,2 %. Частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП після кризи стала складати 1,4 %. Це дуже низькі показники (в розвинених країнах вони дорівнюють у середньому 8—12 % ВВП);

— на 2,1 % зменшилася кількість укладених договорів страхування в цілому;

— на 14,9 % зменшилися обсяги надходження валових страхових премій, а обсяг чистих страхових премій зменшився на 20,8 %;

— на 4,4 % зменшилися валові страхові виплати, а обсяг чистих страхових виплат зменшився на 6,2 %;

— на 2 % зменшилися обсяги вихідного перестраховування, в тому числі обсяги премій, сплачених на внутрішньому ринку, зменшилися на 3 %, а на зовнішньому — зросли на 6,4 %;

— на 7 % зменшився обсяг страхових резервів.

У середньому фінансовий потенціал страхового ринку в кризовому 2009 році скоротився на 30 %.

Нами виділено такі кризові фактори, що стали причинами вказаних вище негативних змін (табл. 1).

Таблиця 1

КРИЗОВІ ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Фактор	Наслідки дії фактору на страховий ринок
1	2
Криза в банківському секторі	До 40 % коштів страхових резервів зберігалось на поточних і депозитних рахунках в банках. Неповорнення коштів страховикам від проблемних банків становило станом на 1 квартал 2009 року більше 100 млн грн. Це мало негативний вплив на

	швидкість здійснення страхових відшкодувань
Криза в інвестиційному секторі	У цінних паперах зберігалось до 30 % коштів страхових резервів і власних коштів страховиків. Обвал вітчизняного фондового ринку, пов'язаний з фінансовою кризою, призвів до суттєвого зменшення вартості фінансових активів страхових компаній, та, відповідно, зменшив їх капіталізацію і рівень ліквідності
Криза в секторі кредитування	Зменшення обсягів кредитних операцій комерційних банків як в сфері споживчого кредитування, так і в сфері кредитування корпоративного сектору, обумовило суттєве зменшення страхування фінансово-кредитних ризиків і особливо в сфері страхування заставного майна
Криза в українському автомобільному секторі	За період з кінця 2008 року по перше півріччя 2009 року відбулося зменшення продажу нових автомобілів на 70 %, що суттєво скоротило надходження страхових премій за програмами автокаско. В страховому портфелі багатьох компаній цей вид страхування займав більше 50 %. Це викликало актуарну збитковість на рівні 100—110 % і призвело ряд компаній — лідерів автострахування до ситуації банкрутства.

Закінчення табл. 1

Фактор	Наслідки дії фактору на страховий ринок
1	2
Криза в будівництві	Експерти вказують на те, що через зменшення обсягів виробництва в будівництві майже на 90 % зменшилося страхування будівельних і монтажних ризиків, що в сукупних портфелях страхових компаній займало до 5 % від надходження страхових премій
Криза в промисловості	За рік відбулося зменшення промислового виробництва на рівні 30—35 %, що потягнуло зменшення надходження страхових премій від корпоративного сектору на рівні 40—50 %

Економічна теорія довела тезу про циклічність розвитку і періодичне виникнення фінансових криз. Достатньо слушною є думка про те, що прогнозувати час виникнення фінансово-економічних криз стає усе важче, оскільки усе більше визначальними факторами стають не причинно-наслідкові зв'язки, а стохастичні шоки і логіка ймовірності [2, с. 46].

Таким чином, зважаючи на повторюваність фінансово-економічних криз і високий рівень невизначеності загальної

економічної ситуації, фінансовий менеджмент страхових компаній повинен враховувати ці обставини і враховувати їх при формуванні завдань. Завдання фінансового менеджменту в умовах економічної нестабільності можуть бути сформовані так (табл. 2).

Таблиця 2

ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Завдання	Зміст
1	2
Формування плану антикризових фінансових дій	Коли криза в компанії стає очевидною, має бути складений комплексний план антикризових заходів. Переважна більшість таких заходів в страховій компанії буде стосуватися фінансової та інвестиційної її діяльності, зважаючи на те, що страхова компанія є фінансовою установою. План повинен розроблятися вищим топ-менеджментом та бути узгодженим з власниками компанії. План повинен мати вигляд чіткого документа, складеного за принципом призначення відповідальних осіб за той чи інший напрямок антикризової діяльності страховика. Окремими рядком має бути визначена сума, необхідна для фінансування антикризових заходів, і джерела її походження

Закінчення табл. 2

Завдання	Зміст
1	2
Коригування стратегії розвитку компанії з врахуванням прогнозів щодо тривалості фінансово-економічної кризи	Стратегічні плани компаній мають коригуватися залежно від глибини фінансово-економічної кризи, її очікуваної тривалості і фінансових можливостей компанії протидіяти кризі. Можливим є зменшення ключових показників, яких має досягати компанія, враховуючи на "стискання" страхового ринку, викликаного кризою.
Коригування поточних бюджетів компанії у бік їх зменшення	Одним з найшвидших засобів реагування на виникнення кризи є скорочення витрат на усіх рівнях. Це передбачає коригування річних бюджетів. Скорочення витрат може досягатися і впровадженням більш прогресивних технологій страхування
Перегляд страхових портфельів у бік зменшення в них	На початок фінансово-економічної кризи більшість страховиків мали незбалансовані страхові портфелі, в яких переважало автостраховання і медичне

найбільш збиткових видів страхування.	страхування (які об'єктивно є найзбитковішими видами страхування). Отже, дієвим заходом протидії фінансово-економічної кризи може бути впровадження нових видів страхових послуг і збалансування страхового портфелю
---------------------------------------	--

У докризовому періоді страхові компанії України будували свої стратегії за принципом “зростання за будь-яку ціну” і відповідно до цього принципу будували і свої фінансові плани. Багато компаній, серед яких є і лідери страхового ринку (AIG, PZU, Провідна, АХА, Оранта), планували збитки своєї діяльності за рахунок збільшення присутності на ринку. При цьому така стратегія була узгоджена з акціонерами і вони були згодні оплачувати ці збитки додатковими внесками до статутних капіталів страховиків. Ситуація змінилася дуже швидко, і такого роду наступальні стратегії стали неможливими в умовах фінансово-економічної кризи.

Зараз переважна більшість страховиків визначили необхідність у впровадженні антикризових заходів. Потреба в таких заходах виникала як на рівні фінансового управління, так і на інших функціональних рівнях страхових компаній. При цьому впровадження антикризових заходів мало проводитися швидко і мати комплексний характер.

І дослідження теоретичних джерел, і вивчення матеріалів діяльності страхових компаній у докризовому періоді і під час кризи вказують на те, що в стратегічному плані антикризова діяльність повинна бути превентивною. Тобто захисні антикризові програми повинні стати невід'ємним елементом фінансового управління страховою компанією (якщо компанія є великою за масштабами та має велику кількість видів діяльності, то можна вказати і на доцільність формування окремого антикризового структурного підрозділу).

Криза викликала такі явища, як дефіцит фінансових ресурсів для функціонування страхових компаній і забезпечення страхових виплат. Багато компаній в умовах зростання рівня конкуренції переходять до практики формування демпінгових страхових тарифів. Через це відбулося заглиблення фінансової кризи і масові невиклони коштів страхувальникам вже через 3—5 місяців після початку кризи. У зв'язку з цим на поверхню виходить проблема, яка вже давно обговорювалася як серед учасників ринку, так і серед урядових кіл — формування стандартів страхових послуг. Формування єдиних підходів до

надання страхових послуг, особливо в масових видах страхування, може стати дієвим інструментом антидемпінгової політики.

При організації фінансового менеджменту страхової компанії у кризових умовах необхідно визначити низку фінансових показників, які стануть найважливішими об'єктами управління до закінчення фінансової кризи. Якщо в докризовому періоді до таких показників належали обсяг ринку, частка компанії на ньому (за сегментами страхування), та сума валових і чистих страхових премій, отриманих від клієнтів, то під час кризи ключовими, на наш погляд, будуть такі показники: надходження страхових премій (оскільки страхові премії виступають первинним фінансовим ресурсом страховика); обсяг сформованих страхових резервів та їх розміщення; рівень збитковості за напрямками страхування та в цілому за страховим портфелем; надійність перестрахового захисту; капіталізація компанії; можливість оптимізувати витрати на обслуговування страхового процесу; якість активів і достатність їх найбільш ліквідної складової (грошових коштів та їх еквівалентів).

Враховувати зміни в зовнішньому економічному середовищі необхідно і при виборі політики фінансування діяльності страховиків.

Таблиця 3

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТРАХОВИКІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗМІН В ЕКОНОМІЧНІЙ СИТУАЦІЇ

Фази циклу	Тип політики фінансування	Зміст політики, ключові показники
Криза	Консервативний	Страхові компанії мають повністю орієнтуватися на самофінансування, оскільки зовнішні впливання капіталу під час кризи — явище, що зустрічається нечасто. Головна мета компанії в цьому періоді забезпечити режим прибуткової роботи, фінансуватися за рахунок власних джерел і коштів страхових резервів. У цей період оптимальним для страхової компанії буде дотримання такої структури пасивів: власний капітал — не менше 60 %, страхові резерви — 30 %, позикові зобов'язання — 10 %. Збереження прибуткового режиму роботи досягається оптимізацією витрат на усіх ланках управління.
Стабілізація	Помірний	У цьому періоді компанія продовжуватиме орієнтацію на самофінансування, оскільки цілком можливим є зростання страхових премій, то частка страхових резервів в пасивах компанії зростатиме. Не варто залучати в цьому періоді довгострокові позик, або емітувати облігації, але плани розширеного фінансування вже можуть готуватися, оскільки очікується зростання ринку і, відповідно, компанії не будуть гроші для того, щоб конкурувати з іншими страховиками. В цьому періоді

		оптимальним для страхової компанії буде дотримання такої структури пасивів: власний капітал — не менше 50 %, страхові резерви — 40 %, поточні зобов'язання — 10 %. Можна очікувати збільшення рентабельності власного капіталу, порівняно з попереднім періодом, через зменшення його питомої ваги в пасивах
Зростання	Агресивний	Даний період характеризуватиметься підвищеними темпами розвитку ринку страхування в Україні. Тому для забезпечення потреб конкуренції страховій компанії необхідно буде, окрім внутрішнього фінансування, залучати кошти ззовні. При цьому об'єктивно страхові резерви зростатимуть швидше, ніж власний капітал. Для цього страхова компанія для фінансування усе зростаючих потреб може емітувати облігації або отримувати довгострокове банківське фінансування. Ця структура пасивів у цьому періоді може мати такий вигляд: власний капітал — не менше 30 %, страхові резерви — 40—50 %, інші довгострокові зобов'язання — 10—20 %, поточні зобов'язання — 10 %. Фінансовому менеджменту компанії необхідно не допускати надмірного зростання витрат, пов'язаних з процесом розширення обсягів діяльності (як це було перед кризою 2008—2009 рр.).

Саме неврахування менеджментом багатьох страхових компаній ризику стрімких негативних змін у зовнішньому економічному середовищі викликало ряд серйозних фінансових проблем, які часто закінчувалися банкрутством страховиків. Підняті в статті питання потребують детальних наукових досліджень у таких напрямках, як організація інвестиційної діяльності страховиків з урахуванням фактору економічної нестабільності, формування спеціальних фондів фінансування превентивних заходів, розробка моделей стресс-тестування фінансового стану страхових компаній, організація схем санації.

Література

1. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг в Україні. — Сайт у мережі Інтернет. — www.dfp.gov.ua
2. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку. — К.: АДЕФ — Україна, 2009. — 392 с.

Стаття надійшла до редакції 18.05. 2010 р.

УДК 336.14.352

І. О. Філімошкіна,
асистент кафедри фінансів,
ДВНЗ “КНЕУ імені Вадима Гетьмана”

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ